

**CEATA FLĂCĂILOR ȘI HORA SATULUI.
INSTITUȚII TRADIȚIONALE DE AFIRMARE
A CULTURII SOCIO-NORMATIVE***

Varvara BUZILĂ**

Abstract

The paper aims to disclose the contribution of *the band of lads* and *village "hora"* (traditional circle dance) in the assertion of the traditional social-normative culture. Both traditional institutions, having a considerable age, being interdependent, manifest themselves during great calendar feasts, during the year, and on Sundays, except the periods of fasting. Youngsters lead both these institutions, but the entire community takes benefit from their activity. The author analyses the relationships inside these institutions, as well as those developed with other structures. Both institutions accomplish complex functions: social, juridical, educational, cultural, communicative and axiological ones. Firstly, the socializing function imposes itself. Both *the band of lads* and *the village "hora"* socialize youngsters according to the traditional morality, according to the norms of behaviour known and checked up by the community. The socialization takes place gradually, under the supervision of old people, being mediated by lads with greater experience. The latter ones assist youngsters to pass easier through the stage of bachelor and achieve skills in order to aspire to marriage. This is the way in which the transmission and assumption of roles and functions take place among the members of *the band* and of *the "hora"*, learning models of behaviours, essential principles and values for the traditional culture. The group supports youngsters in order to understand and become aware both of the privileges and risks of the life inside a community, of the responsibilities they have to assume from a juridical perspective. The economical functions, inherent to the activity of any institution, aim to ensure the performance of customs and their continuity through time, as well as of these institutions themselves. Lads learn how to earn and manage money commonly, using them for the benefit of the community. They train themselves in negotiations with old people, also with other bands of fellows, with girls and their parents, learning thus how to achieve a consensus in any activity.

* Studiul a fost publicat inițial în „Buletin Științific”. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (BS), serie nouă, fascicula Etnografie și Muzeologie, Chișinău, nr. 21 (34), 2014, p. 107-124. Într-o nouă variantă, adăugită și îmbunătățită, apare și în AMEM în virtutea protocolului de colaborare încheiat între Muzeul Etnografic al Moldovei și Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală în 2006, protocol care prevede și (re)publicarea celor mai valoroase studii în propriile reviste de specialitate.

** Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău – Republica Moldova.

Keywords: *band of lads, village "hora", traditional institutions, social-normative culture, social norms, socialization.*

Cuvinte-cheie: *ceata flăcăilor, hora satului, instituții tradiționale, cultură socio-normativă, norme sociale, socializare.*

Precizări

În societatea tradițională din Moldova, bazată pe oralitatea culturii, obiceiul reglementa viața grupurilor sociale și a marilor comunități. În sincretismul culturii tradiționale, obiceiul este fortificat de credințe, reprezentări, simboluri, valori și devine *obiceiul pământului* sau *obiceiul din bătrâni*, numit și *dreptul obișnuielnic* sau *dreptul cutumiar*, formând cadrul socio-normativ al societății tradiționale sau cultura socio-normativă.

Până la apariția legilor scrise, dar în bună parte și după aprobarea pravilei, instituțiile sociale, constituite și esențializate în așa mod încât să articuleze întreaga cultură tradițională, vegheau asupra respectării normelor comunitare, fiind orientate de sistemul de valori specific acestei societăți. Principiile valorice ale acestui drept obișnuielnic, fidel tradiției, erau promovate conform unor modele consacrate, considerate de către mentalitatea tradițională ca fiind foarte vechi și cele mai adevărate.

Societatea tradițională își articula viața economică, socială, religioasă, culturală pe temeiul funcționării mai multor instituții importante: *oamenii buni și bătrâni* ori *sfatul bătrânilor, neamul, nașia, obștea, claca, ceata de flăcăi, hora satului* ș.a. În structura socială, fiecare instituție realiza atât funcții specifice, importante pentru organizarea și reglementarea vieții anumitor grupuri sociale, pentru soluționarea anumitor necesități sau pentru promovarea anumitor principii și valori colective, cât și funcții generale, orientate spre asigurarea bunei funcționări a întregii societăți.

Unele instituții tradiționale dintre cele deja amintite au suscitad adesea interesul cercetătorilor și considerăm utilă relevarea contribuțiilor acestora la configurarea și valorizarea acestei teme. Astfel, în cadrul etnologiei juridice românești, Romulus Vulcănescu a pus în valoare rosturile normative ale cetelor de bătrâni, cetelor profesionale și ale cetelor de flăcăi¹. Andrei I. Galben a abordat diverse aspecte ale

¹ Romulus Vulcănescu, *Etnologie juridică*, București, Editura Academiei Române, 1970, p. 183-268.

obiceiului pământului, specific Moldovei, relevând activitatea sfatului oamenilor buni și bătrâni². Alexandru I. Gonța a nuanțat și a aprofundat problematica obiceiului pământului, specificând funcțiile juridice ale satului, neamului, oamenilor buni și bătrâni, precum și ale altor instituții sătești într-un context geografic și istoric extins³.

De asemenea, Traian Herseni a întreprins o amplă analiză sincronică și diacronică a fenomenului cetei de feciori din Țara Oltului, interpretând-o psihosociologic, istoric și etnografic⁴. Ilie Moise a dezvoltat studiul cetei de feciori din Mărginimea Sibiului, Țara Oltului și zona Troțușului⁵. Aspecte organizatorice și funcționale ale cetei de flăcăi din Basarabia în perioada sărbătorilor de la Sfântul Andrei până la Crăciun și Anul Nou au fost atent cercetate de Petre V. Ștefănuță⁶, Nicolae Băieșu⁷, Eugen Bâzgu⁸, Vasile Chiselită⁹ ș.a.

În literatura de specialitate există mai multe descrieri ale horei satului care ne ajută să urmărim răspândirea și unitatea structurală a fenomenului, modul său de organizare și desfășurare, specificul local. Dintre contribuțiile remarcabile pentru tradiția din Moldova menționăm întâi de toate lucrarea folcloristului basarabean Petre V. Ștefănuță despre hora din regiunea Iurcenilor¹⁰, o amplă descriere a fenomenului, realizată

² Andrei I. Galben, *Din „obiceiul pământului” Moldovei feudale (sec. XVIII-prima jumătate a sec. XIX)*, Chișinău, Editura Știința, 1986.

³ Alexandru I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*. Ediția a II-a, Iași, Editura Panfilius, 2011, p. 267-387.

⁴ Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească. Studiu de paleo-etnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.

⁵ Ilie Moise, *Butea junilor. Obicei de iarnă din sudul Transilvaniei. Studiu și antologie*. Prefață de Gheorghe Pavelescu, Sibiu, Centrul de Îndrumare a Creației Artistice și de Masă, 1976; Idem, *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori*. Sibiu, Editura Imago, 1999.

⁶ Petre V. Ștefănuță, *Folcor și tradiții populare*, vol. II, Chișinău, Editura Știința, 1991, p. 142-155 (cap. „Datinele de Crăciun și Anul Nou pe Valea Nistrului de Jos”).

⁷ Nicolae Băieșu, *Obiceiurile și folclorul sărbătorilor de iarnă*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2014, p. 186-207 (cap. „Colindatul practicat de flăcăi”); a se vedea și Idem, *Sărbători domnești (închinată Maicii Domnului și Mântuitorului)*. Studiu. Culegere de texte etnografice și folclorice, vol. II, Chișinău, Editura Cartea Moldovei, 2007, p. 168-241.

⁸ Eugen Bâzgu, „Hurdughia – casa cetei de flăcăi”, în vol. *Colindatul de ceată bărbătească*, Chișinău, Tipografia Reclama, 2011, p. 61-79.

⁹ Vasile Chiselită, „Colinda și colindatul în ceată bărbătească: cunoaștere, cercetare, valorificare, evoluție actuală în Republica Moldova”, în vol. *Colindatul...*, p. 24-43.

¹⁰ Petre V. Ștefănuță, *op. cit.*, p. 123-127 (cap. „Hora în regiunea Iurcenilor”); menționăm că acest capitol apare după ediția: Idem, *Hora în regiunea Iurcenilor*, în „Sociologie Românească”, București, an II, nr. 10-12, 1938, p. 534-537.

în procesul observației nemijlocite, când horele încă mai erau un fenomen practicat frecvent în societatea rurală. Etnologul Silvia Ciubotaru s-a referit la tradiția horei, ca spațiu cultural de socializare a tinerilor înainte de căsătorie prin obiceiuri, oferind o factologie bogată despre hora satului, reprezentativă inclusiv pentru tradiția satelor situate în dreapta Prutului¹¹.

Un tablou de mare cuprindere a particularităților morfologice ale horei satului românesc propune seria de *Sărbători și obiceiuri* editată de Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române în cadrul elaborării monumentalului *Atlas Etnografic Român*¹². În Basarabia, relativ recent, etnomuzicologul Victor Ghilaș a stăruit asupra valențelor horei de Paști în tradiția românească¹³.

În același context bibliografic, ținem să apreciem și o culegere de articole privind cultura socio-normativă a moldovenilor și găgăuzilor din Republica Moldova, apărută de curând la Moscova¹⁴. Lucrarea se încadrează în câmpul larg al problematicii vizate de studiul nostru, demonstrează vastitatea domeniului, ca parte importantă a culturii tradiționale, posibilitățile multiple de analiză sau de tatonare ale acestei teme, confirmând actualitatea și necesitatea dezvoltării demersurilor pentru studierea temeinică a fenomenelor locale.

Dar lucrarea de căpătâi în acest domeniu rămâne *Fenomenul horal* al lui Romulus Vulcănescu, carte care prezintă, cu o mulțime de

¹¹ Silvia Ciubotaru, Studiu introductiv la vol. *Obiceiuri nuptiale din Moldova*. Tipologie și corpus de texte, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 40-58.

¹² *Sărbători și obiceiuri*. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român. Coord. general: Ion Ghinoiu, vol. IV. *Moldova*. Autori: Cornel Pleșca și Emil Țircomnicu (contribuția despre sărbătorile fixe și mobile: Germina Comanici), București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 385-393; *Sărbători și obiceiuri...*, vol. III. *Transilvania*. Responsabil de volum: Cornelia Pleșca, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 369-377.

¹³ Victor Ghilaș, *Hora satului din perioada sărbătorilor de Paști în tradiția românească*, în BS, nr. 9 (22), 2008, p. 136-140.

¹⁴ М. Н. Губогло, „Хору («групповой танец») и ипанайр (ярмарка) в системе соционормативной культуре гагаузов” – „Hora («dans în grup») și ipanairul (iarmarocul) în sistemul culturii socio-normative a găgăuzilor”, în *Курсом развивающейся Молдовы (Strategii ale dezvoltării Moldovei)*, том V. *Материалы Российско-Молдавского симпозиума „Традиции и иновации в соционормативной культуре молдаван и гагаузов»* (*Materialele Simpozionului ruso-moldovenesc „Tradiții și inovații în sistemul culturii socio-normative a moldovenilor și găgăuzilor”*, г. Комрат, 2008), под общей редакцией М. Н. Губогло, Москва, 2009, с. 197-225.

informații pertinente, întreaga problematică a horei în plan diacronic și sincron, înscriindu-o în context regional¹⁵.

Deși sunt foarte importante în viața comunităților umane și au articulat un ansamblu reprezentativ de relații cu întreaga sferă a culturii tradiționale, socotim că în literatura de specialitate ceata flăcăilor și hora satului au fost prea puțin puse în valoare. Fiind insuficient cercetate de către științele sociale și chiar în cadrul bibliografiei existente, care a urmărit, cu predilecție, alte obiective, considerăm că avem de a face cu o problematică ce poate fi studiată doar printr-o abordare specială. În acest sens, ne propunem să punctăm anumite aspecte, intenția noastră nevizând epuizarea întregului spectru al acestei vaste problematice.

Cercetările de teren întreprinse în ultimele decenii în arealul comunităților purtătoare de tradiție, cu scopul de a înțelege mai bine activitatea *cetei flăcăilor* și a *horei satului* (am optat pentru această din urmă sintagmă datorită faptului că este cea mai răspândită în comparație cu *jocul satului*), au format un cadru propice de analiză pentru relevarea modului în care conlucrau aceste două instituții tradiționale la constituirea, articularea și perpetuarea culturii socio-normative.

Am socotit, de asemenea, că se impune necesitatea studierii complexității funcțiilor acestor instituții, normele comportamentale ce reglementau relațiile în interiorul fiecăreia, dar și dintre ele, modalitățile prin care acestea își promovau valorile, simbolurile. Necesitatea de a cerceta *împreună* ceata flăcăilor și hora satului este determinată și de faptul că aceste instituții au multe elemente comune la nivel taxonomic și funcțional, iar din punct de vedere organizațional se află în relații de interdependență. Cercetarea noastră a reușit să surprindă norme, comportamente, relații, valori, simboluri care au configurat aceste instituții ca fenomene culturale complexe.

Precizăm și faptul că am ținut neapărat să le relevăm din perspectivă normativă, pentru că sunt fenomene sociale cu o puternică capacitate de reglare, de comunicare și de modelare. Reduse la esență, aceste instituții sunt ceea ce Ovid Sachelarie numește „forme de viață socială, reglementate de obicei printr-un proces de organizare și structurare în jurul unor funcții și obiective tipice”¹⁶.

¹⁵ Romulus Vulcănescu, *Fenomenul horal*, Craiova, „Ramuri”, 1944.

¹⁶ Ovid Sachelarie, Cuvânt înainte la *Instituții feudale din Țările Române*. Dicționar. Coordonatori: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu. Introducere: Valentin Al. Georgescu, București, Editura Academiei Române, 1988, p. VII.

Conform sociologilor, lexemul *instituție* își trage originea din lat. *institutio* – acoperind sensuri din același câmp semantic cu „instituire, metodă, învățătură”, și definește un ansamblu de reguli care organizează societatea sau unele structuri ale ei, îndeplinind funcții de socializare, control, reglare¹⁷. Potrivit lui Ovid Sachelarie, instituția, fiind organizație socială, „are vocația înaltă și necesară de a deveni *instituție juridică*, de o intensitate variabilă, adesea neobservată sau considerată ca mergând de la sine”¹⁸. Atât structura, cât și funcțiile acestor instituții arhaice merită relevate, pentru că au tangență directă cu sistemul de instituții specifice acestei culturi și pot pune în valoare problematica instituțională tradițională, aspecte din formarea, funcționarea și dispariția acestora.

Cultura socio-normativă tradițională, în care se înscriu cele două instituții studiate de noi, constituie o parte esențială a culturii populare, responsabilă de asigurarea respectării normelor juridice, economice și morale, perpetuării formelor și structurilor organizării și reglementării vieții sociale. În societatea tradițională, preocupată de sincronizarea și corelarea sistemelor, ambele instituții dezvoltă o activitate complexă în sfera relațiilor sociale, normelor comportamentale, moralei tradiționale, valorilor esențiale, comunicării simbolice, inclusiv prin intermediul obiceiurilor, a formării și promovării opiniei publice.

Am putea esențializa, accentuând funcțiile de socializare a tinerilor, de însușire a modelelor de gândire și comportament prin care aceștia cunosc lumea, își formează orizonturi culturale și se situează în epicentrul colectiv. Ei învață, exersează și acceptă rolurile sociale oferite de către ceată și de către horă, se adaptează unor principii general acceptate, deprinzând, totodată, funcțiile controlului și ale reglementării.

Ceata de flăcăi. Structură și norme

După Romulus Vulcănescu, în ierarhia rurală *Sfatul satului* constituia o structură instituțională superioară, înglobând în sine trei cete de vârstă, de proporții reduse, care îndeplineau funcții analoge în vatra satului românesc: *ceata bătrânilor*, *ceata oamenilor zdraveni* și

¹⁷ *Dicționar de sociologie*. Coordonator: Gilles Ferreol. Traducere de Lia Decei și Radu Gârmacea. Prefață de Septimiu Chelcea și Adrian Neculau, București, Editura Polirom/Știință și Tehnică, 1998, p. 95.

¹⁸ Ovid Sachelarie, *op. cit.*, p. XXIV.

ceata feciorilor. Aceste unități socio-culturale aveau, în aceeași măsură, și atribuții social-culturale distincte, însă interdependente¹⁹. Precizăm încă o dată faptul că în *ceata feciorilor* intrau toți flăcăii satului care au trecut ritul de inițiere numit *intratul în horă*.

Cât timp erau membrii cetei, flăcăii respectau codul comportamental impus acestei structuri de moralitatea satului și ieșeau din rândurile cetei, tot prin horă, atunci când se căsătoreau. Deci, viața socială a fiecărui flăcău, ca și a întregii cete, se desfășura, în bună parte, în spațiul oferit de ceată și de horă. Ceata activa după reguli nescrise, dar bine însușite și impuse ca program moral pentru fiecare membru.

În societățile arhaice și în cele tradiționale, tinerii sunt organizați în grupuri după principiul vârstei, o formă culturală care și-a demonstrat utilitatea privind socializarea continuă a tinerilor și reglementarea conflictelor ce pot apare în perioada premaritală. În condițiile organizării vieții sociale după comunități de sex, vârstă, ocupații de muncă și statut social, ceata flăcăilor și-a asumat funcții polivalente legate de socializarea tinerilor, medierea acestora în procesul afirmării maturității sociale, controlul și sancționarea acțiunilor atât în interiorul cetei, cât și în relațiile ei cu celelalte grupuri sociale. Cetele flăcăilor sunt multifuncționale, corelând funcțiile sociale, juridice, culturale, economice și educaționale. În fapt, aceste cete realizează un veritabil program al continuității sociale.

În cadrul cetei de flăcăi activau alte câteva cete, împărțite, în caz de necesitate, după criteriul teritorial, cel de vârstă sau ocupațional. Reactivarea, verificarea și revigorarea cetelor de flăcăi avea loc pe tot parcursul anului, dar cel mai pregnant se producea în luna decembrie, începând, deloc întâmplător, cu sărbătoarea Sfântului Andrei (un străvechi An Nou dacic), în timpul desfășurării pregătirilor pentru colindatul de Crăciun, pentru urat și umblatul cu alaiurile de Sfântul Vasile și Bobotează în cadrul sărbătorilor cu valoare inițiativă²⁰.

Din economie de spațiu și din respect pentru opera etnologului Petru Caraman²¹, vom utiliza pentru toate aceste fapte culturale lexemul *colindat*, pentru ca doar în anumite situații concrete să recurgem la precizări mai exacte.

¹⁹ Cf. Romulus Vulcănescu, *Etnologie juridică*, p. 183-185.

²⁰ Cf. Silvia Ciubotaru, *op. cit.*, p. 40-46.

²¹ Cf. Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*. Studiu de folclor comparat. Ediție îngrijită de Silvia Ciubotaru. Prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura Minerva, 1983.

În această perioadă, tinerii erau puțin mai liberi de activitățile agricole ale familiei și puteau să acorde mai multă atenție intereselor specifice vârstei. Conform unor credințe generalizate la nivel european privind sincronizarea vieții umane cu procesele cosmice, tinerii se pregăteau pentru a sărbători cât mai festiv aceste mari sărbători, care deveneau un cadru foarte prielnic desfășurării practicilor premaritale. Potrivit unor datini cu valoare inițiatică, în perioada pregătirii cetei și a colindatului, flăcăii se întruneau la o casă, numită în spațiul de la est de Prut și în unele localități de peste Nistru *hurdughie*.

După tradiția locului, drept reședință temporară a grupului era aleasă casa părinților unuia dintre flăcăii conducători sau a unui gospodar mai înstărit, de preferință cea mai mare din localitate sau una mai izolată²², încât să poată păstra cât mai mult taina instruirilor și a pregătirilor. Faptul că grupul dispunea de un spațiu pentru reuniuni, îl avantaja să se pregătească mai eficient, astfel încât să fie pe potrivă așteptărilor comunității.

Până pe la mijlocul secolului al XX-lea, iar în părțile sudului și până prin anii '70 ai aceluiași secol, la întrunirile tinerilor participau ca invitați și bărbați mai în vârstă sau chiar bătrâni care fuseseră odinioară membri ai cetelor de feciori, acestora dându-li-se roluri importante. De la ei, tinerii învățau colindele, urăturile și practicile teatrului popular, modul de organizare al cetei și normele de comportament în timpul colindatului, modalitățile de sancționare și de constrângere acceptate de morala comunității. Această colaborare dintre tineri și bărbații în etate în procesul învățării tradițiilor contribuia la transmiterea modelelor culturale de la o generație la alta, la însușirea și aplicarea sancțiunilor în cazurile de abatere de la norme, la susținerea tinerilor care doreau să se (re)înscrie în tiparele comportamentale acceptate de comunitate.

Odată cu învățarea textelor, a melodiilor și dansurilor, precum și după confecționarea recuzitei adecvate tradițiilor locului, flăcăii își însușeau și codul de reguli ce urmau să le respecte atât pe parcursul desfășurării obiceiurilor care se apropiau, cât și pe durata aflării lor în ceată până la căsătorie. În cadrul grupului se respecta o ierarhie bine îndătinată, care cultiva subordonarea față de conducătorul cetei și ajutoarele lui, respectul față de întreaga comunitate și de prescripțiile obiceiului.

²² Cf. Eugen Bâzgu, *op. cit.*, p. 66-72.

Ceata era cunoscută sub mai multe denumiri: *ceata mare*, *ceata flăcăilor*, *tovărășie*, *cumpanie*, *hurtă*, *bandă*, *roată*, *cămărășie*, *ceata Moșului*, *Cârceia* sau *Vălăretul*²³. Cetele aveau între șase-opt și până la 20-25 de flăcăi, numărul acestora depinzând, așa cum remarcă purtătorii de tradiție, de mai mulți factori: de mărimea localității și de necesitatea împărțirii acesteia în două sau mai multe părți, pentru ca ceata să reușească timp de o noapte să colinde toate casele de gospodari. Dacă ceata evita în mod voit sau nu reușea, din anumite motive, să colinde pe la toate casele, putea să-i ofenseze pe gospodari. Sărbătorile de iarnă erau un prilej fericit de solidarizare a comunității, un moment de reactualizare a instituțiilor, de validare, odată cu renovarea rituală a timpului, de noi relații sociale. Iată de ce flăcăii oficiau rolul de mediatori.

Se forma câte o ceată de flăcăi colindători pentru satele mici și două sau patru astfel de cete pentru satele mari. Uneori, pe un sector arondat avea voie să colinde o singură ceată de flăcăi. Umblau câte două cete doar în satele unde una dintre acestea avea ca rost să adune bani pentru a plăti muzicanții care cântau la hora satului. La Crăciun și Anul Nou umblau cu colinda și grupurile de copii, dar ele nu erau numite cete, ceea ce arată că ceata de flăcăi avea semnificații deosebite, ea întrunind un grad superior de organizare.

La sărbătorile de iarnă se observa cel mai bine ierarhia instituțională a satului. În satele mai mari erau responsabili de buna organizare a desfășurării sărbătorilor *capul satului* sau *bătrânii*, încât ceata flăcăilor trebuia să le ceară voie să colinde satul. În procesul înțelegerilor, tinerii acceptau condițiile înaintate de mentorii satului privind respectarea tradiției și asumarea responsabilităților de menținere a ordinii în rândul tinerilor și în sat. O reminiscență a acestei subordonări este și obiceiul numit *vinderea satului* de către bătrâni și cumpărarea lui de către cetele de flăcăi, la care ne vom referi pe parcursul studiului nostru.

În fruntea cetei era ales un flăcău, cel mai destoinic dintre toți, cu mai multe merite și mai capabil să-i conducă, numit în asociere cu conducătorii militari: *căpitan*, *vătaf* sau, pentru a-i desemna *status*-ul înalt, *mai marele pe ceată*, *staroste*, *păstor*, ori în raport direct cu relațiile economice pe care acesta, ca responsabil de ceată, le stabilea cu comunitatea: *arvonaș*, *cămăraș*²⁴.

²³ Nicolae Băieșu, *op. cit.*, p. 187; Eugen Bâzgu, *op. cit.*, p. 62-63; Vasile Chiseliță, *op. cit.*, p. 36-37.

²⁴ Cf. Nicolae Băieșu, *op. cit.*, p. 187; Eugen Bâzgu, *op. cit.*, p. 62-63; Vasile Chiseliță, *op. cit.*, p. 36-37.

Căpitanul cetei avea cele mai multe atribuții. În numele flăcăilor, el discuta cu reprezentanții comunității (bătrânii cunoscători ai obiceiurilor, capul satului, primarul, preotul) aspectele privind asigurarea tuturor etapelor colindatului. Discuta și hotăra, împreună cu alți conducători de cete, hotarele teritoriului în care urma să colinde fiecare ceată și cum aveau să împartă darurile primite în timpul colindatului sau ce acțiuni puteau face împreună spre binele comunității.

Căpitanul întreba gazdele dacă e voie de colindat și da comanda când trebuiau să înceapă a colinda. După tradiția satului, căpitanul fie intra în casă doar ca să primească darul, fie era primul servit, dacă colindătorii erau invitați în casă. El era acela care se așeza primul la masă și care tot primul se ridica, nu întrecea măsura, fiind respectuos cu toți oamenii, solicitând ca și ceilalți flăcăi să fie cuviincioși, fiind un adevărat model comportamental.

Căpitanul, prin autoritatea sa recunoscută, impunea principii, rigori disciplinare, reglementând consumul de vin la degustări simbolice, invocând argumente credibile spre a tempera spiritele și a-i convinge pe flăcăi să respecte regulile acceptate. Contribuiau la atingerea scopului și mesajele laudative ale textelor colindelor și urăturilor care deveneau mesaje ale colindătorilor, mobilizând ceata la trăiri înălțătoare, adecvate spiritului sărbătorilor de prag. Așadar, responsabilitățile căpitanului țineau atât de conducerea cetei, cât și de relațiile grupului cu comunitatea.

Membrii cetelor de flăcăi aveau aceleași nume ca și în alte părți ale spațiului românesc: *colindători*, *semași*, *sâmbriași*, *lăturași*, *mijlocași*, *camarazi*²⁵. Aceștia trebuiau să se conformeze întru totul cerințelor impuse de codul colindatului. Ei ascultau, după cum am menționat deja, de conducătorul cetei, care avea autoritate deplină în fața membrilor cetei. Totuși, în spațiul Moldovei istorice se pare că spiritul disciplinei cetelor nu era atât de sever precum în cetele feciorilor din Ardeal, dar nici de neglijat nu era, căci altfel cetele nu ar fi reușit să-și îndeplinească funcțiile avute în comunitate până prin anii '60-'70 ai veacului trecut.

Activitatea flăcăilor în cadrul cetei se desfășura în contextul unor trăiri psiho-emoționale puternice, specifice vârstei. Intrarea în ceată însemna deja că flăcăii pot manifesta un alt fel de comportament față de fete, cel de curtoazie. O bună parte dintre ei erau ajunși la vârsta

²⁵ Cf. Nicolae Băieșu, *op. cit.*, p. 187; Vasile Chiselită, *op. cit.*, p. 36.

căsătoriei și vedeau în practicarea obiceiurilor inclusiv o posibilitate de a se manifesta, mai mult decât în alte împrejurări, în special în fața fetelor pe care le îndrăgeau și a părinților acestora, preludiu, adesea, al aflării perechii potrivite. Accesul colindătorilor în spațiul privat al gospodăriilor, datina cinstirii lor cu vin și poftirea la masă în anumite case, motivele de manifestare a rivalității pentru aceleași fete, puneau, de multe ori, flăcăii la mare încercare.

Caracterul organizat al cetei se observa și în împărțirea responsabilităților între membrii grupului. *Cămărașul*, *comorașul*, *banarul/bănarul*, *bancarul*, *haznagiul*, *arangiul*, *voinicul*, *casierul* primea banii dăruți cetei, ducea contul ei. În Sadâc – Cantemir avea grijă de bani *scriitorul*, îi prelua de la *vătaf* și îi înscria în condică. Evidența banilor se ducea cu strictețe, aceasta fiind importantă atât pentru ceată, cât și pentru întregul sat. Pentru că, la sfârșitul obiceiului, banii acumulați erau împărțiți în așa fel încât să acopere cheltuielile suportate de flăcăi și să ajungă inclusiv pentru alte lucrări comune de mare anvergură pentru viața satului. *Sotnicul păzea scriitorul și casierul*²⁶, iar *colăcarii* sau *conocarii* (satele din Cotul Dunării, Ucraina) erau responsabili de colacii pe care flăcăii îi primeau de la fetele cu care erau prieteni și îi purtau pe o prăjină, pe o funie pusă *arcește* sau într-o traistă.

În timp ce colindau, de regulă, responsabilitățile se împărțeau între cetași. În unele sate, atunci când se cântau colinde lungi, bunăoară *colindul ăl mare* din Câșlița-Prut – Cahul, care dura în jur de o oră și jumătate, flăcăii se împărțeau în două părți: una cânta prima jumătate de colindă, iar cealaltă a doua jumătate. În unele sate, textul orației *Plugului*, *Plugușorului*, *Hăiturii* era împărțit între membrii cetei, fiecăruia revenindu-i să învețe câte un fragment. Astfel rosteau orația pe rând, în timp ce refrenul îl strigau împreună. În alte sate, *urătorul* – adesea un bărbat însurat –, spunea toată urătura, iar flăcăii interveneau la refren, sincronizându-și vocile și strigând *Hăi!*

Colindatul însemna un examen sever susținut mai bine sau mai puțin bine de către colindători în fața comunității. Ceata trebuia să poată

²⁶ Inf. Marin Ganciu, n. 1963, Anadol/Dolinscoe, raionul Reni – Ucraina; înreg. 1989; culeg. Varvara Buzilă. Dat fiind faptul că majoritatea informațiilor de pe teren au fost adunate de autorul studiului de față, nu vom mai preciza acest detaliu la notele care urmează. Așadar, acolo unde nu este menționat numele culegătorului, se va înțelege că acesta este Varvara Buzilă. În paranteze rotunde se va regăsi anul (uneori, chiar și ziua și luna) în care s-a înregistrat informația respectivă.

anticipa solicitările, uneori îndrăznețe, ale celor colindați, care erau destul de mulți, destul de diferiți, dar toți ghidați de ideea că merită să fie colindați cât mai frumos. Ceata trebuia să cunoască bine tradiția colindatului din sat și s-o respecte, altfel consătenii puteau să n-o răsplătească pe măsura așteptărilor. Înainte de toate, conta să respecte regulile comportamentale în spațiul privat al gospodăriei, în cel public al mahalalei și al satului, reguli consacrate de tradiția locului.

Flăcăii trebuiau să știe cum e mai bine să ceară voie a colinda, unde și cum să colinde, cum să redea specificul fiecărei colinde. Apoi, după ce terminau de cântat colinda, trebuiau, de asemenea, să știe cum să comunice cu gazdele, cum să le predisună să se bucure de spiritul sărbătorilor. Uneori erau nevoiți să ia în considerare felul de-a fi al unor gospodari, mai îndrăzneți sau cunoscători ai obiceiurilor, gata să-i pună la încercare pe flăcăi, solicitându-le câteva colinde din repertoriul verificat de tradiție al satului. Această atitudine îi obliga pe flăcăi să cunoască repertoriul local și să-l reactualizeze an de an, asigurând continuitatea lui în timp.

În localitățile de la sud, unde obiceiul colindatului și-a păstrat structura mult mai mult decât în alte părți, flăcăii trebuiau să cunoască colindul de seară, cel de la miezul nopții, precum și cel din zorii zilei, inclusiv repertoriul de colinde: pentru fecior, fată mare, tineri căsătoriți, oameni bătrâni, pescar, negustor, preot ș.a. În anul 2012, în localitățile Slobozia Mare, Câșlița-Prut, Giurgiulești (din raionul Cahul), în satele Cartal/Orlovca, Satul Nou/Novoseliskoe, Barta/Plavni, Anadol/Dolinscoe, din raionul Reni, regiunea Odessa – Ucraina, am identificat purtători de folclor care ne-au cântat câte șapte (Giurgiulești), 12 (Câșlița-Prut) sau chiar 18 colinde (Cartal/Orlovca). Pentru a face față acestor eventuale cerințe, flăcăii se împărțeau în grupuri mai mici și învățau bine anumite colinde și, în funcție de solicitările gazdei, le cântau în grupuri mai mici sau toți împreună.

Flăcăuanii de curând intrați în ceată se numeau *alergători*, *gonasi* deoarece alergau înaintea cetei, întrebând gazdele dacă primesc ceata și revenind cu răspunsul către flăcăi. Tot ei, când se adunau prea multe daruri și era greu de continuat calea, duceau colacii și alte produse alimentare primite în dar la gazda închiriată. În acest mod, flăcăii învățau treptat atât disciplina colectivă, cât și obiceiul propriu-zis, asimilând totodată modelele culturale și valorile grupului.

În continuare vom prezenta tradiția cetelor din Cartal/Orlovca – Reni, acolo unde s-a păstrat un scenariu mai vechi. La Crăciun, satul cu peste

3000 de locuitori se împarte în două părți: *Plenașii* și *Băltăreții*. Strada servește ca hotar între teritoriile celor două cete. Fiecare parte a satului are ceata sa. Una se numește *Ceata Mare* și alta *Ceata Moșului*. O ceată umblă în cojoace întoarse pe dos, opinci, pantaloni de dimie, brâie roșii, căciuli, iar alta în uniforme militare, îmbrăcate eclectic, având multe ornamentări. Întâi colindă *Ceata Mare*, după care începe *Ceata Moșului*. După *Ceata Moșului*, nimeni nu mai are voie să umble cu colinda.

Moșul poartă o mască mare, cu coarne, pe care le fixează în curea sau brâu, unde stau atârinate clopote mari. Maska e din blană de iepure, cu dinți de fasole, cu diferite ornamente, pentru a-i spori decorativismul. Flăcăul care o îmbracă trebuie să fie foarte puternic ca s-o poată duce toată noaptea, atâta timp cât ceata, însoțită de un clarinet și o tobă, umblă cu colinda pe la casele gospodarilor din jumătatea de sat aflată în jurisdicția ei. De obicei, Moșul are în mână un sceptru (baston) din papură, împodobit cu felurite flori, împletit iscusit ca să-l poată purta mai bine, dar și să-l apere mai târziu, în timpul bătăii dintre cei doi moși.

După ce flăcăii termină colindele, tatăl fetei iese afară la ei și-i dăruiește cu vin, bani și un colac împletit în două vițe. Flăcăii poartă colacii pe o prăjină. Cei doi flăcăi care duc prăjina se numesc *conocari*. Atunci iese afară fata mare și, dacă în ceată este flăcăul care îi este drag, fata îi prinde la cușmă o floare. A doua zi, când ies la hora mare, în centrul satului, se vede care dintre flăcăi are cele mai multe flori la căciulă, acesta fiind considerat a fi cel mai râvnit de către fetele satului.

Spre miezul nopții, ambele cete se întâlnesc la hotarul marcat din timp și își dau dreptul să colinde în cealaltă parte a satului. Cei din Băltăreț pleacă să colinde în Plean, iar aceștia pleacă în Băltăreț. Și așa colindă până la ora 9.00 dimineața, când tot satul și cele două cete se adună în centrul satului, unde fac o horă foarte mare.

Până la cel de-Al Doilea Război Mondial, în centrul satului făceau hora numai bărbații. Aici se joacă mai multe dansuri, după care, la un semn anume, ambele cete își ridică moșii sus pe umeri și încep a se apropia una de cealaltă. Urma confruntarea celor doi moși, care dura până ce era doborât unul și se socotea că ceata respectivă a ieșit învingătoare anul acela. Apoi jucau hora în două părți atât fetele, cât și flăcăii²⁷.

²⁷ Inf. Maria Catanoi, n. 1948, Cartal/Orlovca – Reni (24 decembrie 1990); culeg. Varvara Buzilă și Eugen Bâzgu; inf. Efrosenia Berlinscaia, n. 1950, Cartal/Orlovca – Reni (13 iulie 2011); culeg. Varvara Buzilă, Paul Buță și Anișoara Stegărescu.

Practicând obiceiul mai mulți ani la rând, fiind obligați să colinde fiecă casă din sectorul rezervat cetei, sau cel puțin fiecare casă unde erau fete mari, tinerii aveau ocazia să cunoască și să-și facă o impresie mai clară despre modul de a gospodări al bărbaților din sat, inclusiv al fetelor și femeilor, căci, conform datinii, erau invitați și în casă, în special când familia avea oaspeți la masă. La rândul lor, și sătenii, implicit părinții fetelor mari, puteau să-i observe pe flăcăi în multiple ipostaze.

Odată cu Crăciunul, începeau Cășlegile de iarnă, perioada în care hotărau să se căsătorească cei mai mulți tineri și se făceau majoritatea nunților din an. În acest context, colindatul, uratul, alaiurile de la Anul Nou erau un prilej de manifestare a practicilor premaritale. Fetele începeau pregătirile odată cu flăcăii, îngrijeau casele, coceau colaci și pregăteau diferite însemne pentru prietenii lor flăcăi.

În mai multe sate, după ce flăcăii terminau de colindat sau de urat, primeau darurile, între care, în mod obligatoriu, era unul sau doi colaci, frumos împlețiți, asemănători colacilor miresei și al mirelui de la nuntă, adică cu busuioc pus în formă de cruce pe fața lui, legat cu lână sau panglică roșie. Prietenul ei sau căpitanul cetei o invitau la joc și jucau câteva dansuri în fața casei sau în casă. În alte sate, dacă ceata nu era însoțită de muzicanți, atunci flăcăii invitau fetele și pe părinții acestora la hora satului de a doua zi²⁸.

Ceata, fiind o instituție de mare vechime, inseparabilă de viața comunităților tradiționale, se „folosea” de marile sărbători pentru reactualizarea structurii și componenței sale. La anumite ocazii știute din moși-strămoși, ceata de flăcăi se regroupează și acționează după principiul unității teritoriale a satului. Spre exemplu, la Sfântul Toader, sărbătorit primăvara, la sfârșitul primei săptămâni după Lăsatul Secului de Paști, se organizau întreceri de cai. Obiceiul s-a conservat cel mai bine în localitățile din sud, fiind practicat până la cel de-Al Doilea Război Mondial.

Astfel, ajunși în Săptămâna cailor Sfântului Toader, flăcăii scoteau caii din grajduri și îi îngrijeau mai bine. Sâmbătă, în ziua Sfântului Toader, îi împodobeau cu ciucuri, lăicere și ieșeau în sat pentru a-i arăta celorlalți cât sunt de arătoși după iernare. Se organizau în grupuri și îi alergau călări, dintr-un capăt în altul al satului, sau până

²⁸ Inf. Pavel Graur al lui Macar, n. 1913, Colonița – Criuleni (august 1987); Vasile a lui Ion Zlotescu, n. 1918, Sagaidac – Cimișlia (1992).

la brazdă (hotar). Primii sosiți primeau în dar năframe (batiste) cusute de mâinile fetelor care îi așteptau la locul de sosire. La nunți, prietenii mirelui și ai miresei, de asemenea, veneau călări pe cai voinici, ținută special numai pentru călărie. În unele localități, în timpul desfășurării nunții, aveau loc de asemenea întreceri cu caii, învingătorii primind iarăși drept trofee năframe de la mireasă sau/și de la prietenele ei²⁹.

Ceata flăcăilor se impunea ca instituție și în timpul nunții unei fete din sat cu un flăcău din altă localitate. În momentul când alaiul miresei trebuia să treacă pe un pod ori dincolo de brazda satului, flăcării cereau *vadra* sau *vulpea* de la mire, un fel de răscumpărare a miresei, așezându-i în cale o masă mică cu pâine și sare. Mirele, în virtutea tradiției, era obligat să-i omenească, cinstindu-i cu o vadră de vin și cu ceva gustări așezate pe masă, mulțumindu-le în acest mod pentru faptul că au scos fata la horă, au jucat-o și au arătat-o lumii în toată frumusețea ei. În cazul când mirele nu lua în considerare voința flăcăilor, se putea ajunge chiar la conflicte.

Ceata avea grijă să strângă banii necesari pentru a acoperi mai multe cheltuieli inerente desfășurării obiceiurilor, să răsplătească gazda unde s-a pregătit pentru sărbători și s-a întâlnit la încheierea colindatului, să achite muzica, cel puțin, pentru șapte hore ale satului, dar și să cumpere un dar bisericii, veșminte noi pentru preot, o icoană sau un alt odor bisericesc ori pentru a plăti fântânarilor săparea unei fântâni în câmp (care se numea *fântâna flăcăilor*).

Cetele au promovat un repertoriu bogat în forme culturale rituale specifice Crăciunului, Anului Nou, Bobotezei, Paștelui, dar și unul muzical-coregrafic, axate pe tradiție și pe reconsiderarea ei. Uneori, activitatea cetei conducea și la o uniformizare a acestui repertoriu. Spre exemplu, la Sadac – Cantemir, ambele cete de flăcăi cântă la Crăciun aceeași colindă, în timp ce alte colinde au rămas în repertoriul copiilor și al grupurilor mixte.

Hora. Structură și norme

Instituțiile tradiționale sunt organisme vii ale unui sistem bine corelat. Ele interacționează la realizarea anumitor scopuri și funcții importante pentru menținerea întregului sistem al culturii tradiționale. Apropierea dintre ceata flăcăilor și hora satului se observă și din faptul că organizatorii horelor aveau aproape aceleași nume ca și responsabili

²⁹ Inf. Nina Scrob, n. 1936, Gangura – Ialoveni (septembrie 1992).

din ceata flăcăilor: *vătafi*, *cămărași*, *banari* (*bănari*), *calfe*, dar și *butucași* (Zamciogi – Strășeni), adică cei care formează *butucul*. În satul tradițional, cuvântul *butuc* era folosit pentru a arăta originea, începutul, unitatea unui neam³⁰. Așadar, între cele două instituții existau strânse legături, în primul rând pentru că tot flăcăii erau responsabili de organizarea și buna desfășurare a horelor satului pe tot parcursul anului.

Hora era circumscrisă percepțelor rituale vizând *timpul*, *locul*, principalii ei *performeri* și *participanți*. Zilele în care se aduna hora în localitățile de la est de Prut erau aceleași ca pretutindeni în spațiul românesc: la hramul bisericii³¹, în toate duminicile, la Crăciun, Sfântul Vasile, Bobotează, Paște, Duminica Mare ș.a., cu excepția sărbătorilor din perioada posturilor, când, din perspectiva moralității creștine, nu se permiteau petrecerile cu dansuri și cântece.

Astfel, cele patru posturi ale anului despărțeau în patru perioadele de desfășurare a horelor satului. Comunitatea urmărea atent respectarea acestei interdicții. În post, flăcăii și fetele practicau alte distracții. Dacă era vreme bună se plimbau de-a lungul drumurilor care treceau prin sat, făceau popasuri la poduri, fântâni, izvoare pentru a practica diferite jocuri sau pentru a povesti, a discuta vrute și nevrute, a glumi. Când era frig, se adunau la o casă mai încăpătoare ca *să stea la vorbă*.

Locul în care se făcea hora satului trebuia să fie unul curat, neafectat de spectrul morții, situat, de obicei, în centrul satului, într-un spațiu mai larg. La Filipeni – Leova se făcea joc la hram trei zile, două zile jucau în centrul satului, iar în a treia zi se ieșea cu hora la marginea lui, la toloacă, că să participe cât mai mulți tineri din satele vecine. În perioada caldă a anului erau preferate și locurile de lângă izvoare³².

Mai peste tot, de la Paști până la Rusalii, horele se adunau lângă scrânciob (leagăn, dulap). Pretutindeni, la Duminica Mare, scrânciobul era împodobit cu frunzari verzi, încât oamenii abia de se vedeau dintre ei³³. La locul horei, participanții se regrupau după anumite principii ce

³⁰ *Dicționar dialectal. Cuvinte, sensuri, forme*, vol. I (A-G), Chișinău, Editura Știința, 1985, p. 186.

³¹ Cf. Varvara Buzilă, „Hramul localității în contextul schimburilor culturale”, în vol. *Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional* (cuprinde materialele Conferinței Internaționale cu același nume desfășurată la Chișinău în perioada 2-4 august 2007), Chișinău, Editura Cartdidact, 2007, p. 196-210.

³² Inf. Alexandra Cazacu, n. 1938, Cociulia – Cantemir (2011).

³³ Cf. Varvara Buzilă, *Frunzarii verzi în contextul sărbătorilor de la începutul verii*, în AMEM, nr. IV, 2004, p. 123-163.

corespundeau valorizării spațiului într-un loc unde erau demonstrate, trebuiau acceptate și respectate diferite *status*-uri sociale.

Horele începeau pe la amiază, după încheierea slujbei la biserică, și se terminau pe la apusul soarelui. Frecvența acestor hore varia, înregistrând, totuși, anumite constante: la Crăciun și la hramul satului ele durau trei zile, la Paști – două zile (în prima zi nu era voie să dansezi și oamenii se dădeau în scrânciob), la Anul Nou, Duminica Mare, Sfinții Petru și Pavel ș.a. – câte o zi.

În anul 2012 am participat la hora organizată în ziua de Crăciun de către flăcăii din satul Sadâc – Cantemir. Deși era destul de frig, la locul horei s-a adunat multă lume: cei tineri – pentru a dansa, iar ceilalți – pentru a privi dansatorii și a discuta. La această horă, după o veche obișnuință, flăcăii s-au împărțit în două cete și s-au înțeles care dintre cete și în ce parte a satului va colinda, anunțând această hotărâre și tuturor celor veniți la horă. Apoi, după ce hora s-a încheiat, toți locuitorii revin pe la casele lor, urmând să aștepte ceata de colindători.

La Anul Nou, cetele se schimbă cu locul, urând fiecare în cealaltă parte a satului. În acest mod, cetele ajungeau să colinde întreg satul. După ce dimineața flăcăii se adună „La zeamă” la părinții vătafului cetei, unde mănâncă și se odihnesc, de la amiază reîncep hora, făcând un fel de bilanț al colindatului în fața sătenilor³⁴.

Cel mai adesea, purtătorii de folclor povestesc despre intrarea flăcăilor în horă și mai puțin despre inițierea fetelor. Ritualul era săvârșit când băiatul împlinea vârsta potrivită și când ceata considera că e timpul să-l primească. În funcție de mai multe condiții, flăcăii intrau în horă între 14 și 18 ani.

Dacă băiatul era bine făcut, dacă era primul frate în familie, dacă familia era mai înstărită – intra pe la 14-15 ani. Dacă însă avea frați și surori mai mari, trebuind să-i aștepte să se căsătorească, dacă era mai pipernicit sau din familie mare, mai săracă – intra în horă pe la 17-18 ani. Intrarea în horă era similară ieșirii lui în lume ca flăcău. Din acea zi i se permitea să „prietenească” cu fetele, să joace cu ele la horă, să stea cu ele de vorbă.

De regulă, intrarea în horă se făcea la marile sărbători, dar Paștele și sărbătorile din toamnă erau considerate cele mai potrivite. În Gangura – Ialoveni flăcăii puteau intra în joc la sărbătoarea Sfântului Toader. La această sărbătoare, băieții ieșeau pentru prima dată călare pe

³⁴ Inf. Alexandru Anghel, n. 1956 și Ion Constandachi, n. 1949, Sadâc – Cantemir (2012).

cai și se întreceau de-a lungul drumului satului. Dacă flăcăul călărea bine calul, i se permitea să vină la joc, iar dacă nu convingea privitorii prin dibăcie, nu avea voie să joace³⁵.

Atunci când se hotăra să intre în grup și când flăcăii acceptau să-l primească, făceau o înțelegere din timp însărcinând pe unul dintre flăcăi să-l ajute. Doi-trei dintre ei, mai cu trecere între ceilalți, îl luau pe tânăr între ei și îl includeau între ceilalți tineri care jucau un dans în cerc. Fata lângă care se prindea în dans devenea partenera lui de joc în acea zi. După ce dansau câteva jocuri, la un semnal, muzicanții cântau un *vivat* și flăcăii îl ridicau pe brațe în poziție orizontală, cât mai sus, de trei ori, strigând *Ura!* Astfel procedau cu fiecare tânăr intrat în joc. Intrarea în horă însemna și acceptarea sa în ceata flăcăilor. După ce se termina această horă cu totul specială din viața lui, tânărul *da vadra* (cu vin) flăcăilor³⁶.

Dacă însă băiatul alegea să ignore obiceiul și intra în horă de unul singur, începând să danseze fără acordul grupului de flăcăi, era sancționat în aceeași zi. După încheierea jocului era prins de către flăcăi și obligat să bea o ciutură de apă sărată plină-plinuță. A doua zi, vinovatul „da vadra de vin” grupului de flăcăi în care urma să intre, se împăca cu ei, după care se socotea că a ieșit prima dată la fete, adică avea voie să *umblă la pestelci*³⁷.

În Țigănești – Strășeni, la hora satului din 13 ianuarie, de Sfântul Vasile (pe stil vechi), sunt primiți în joc flăcăii care au împlinit 16 ani. În anul 2013 au intrat în horă șase băieți, în 2014 alți patru, cei care au dorit să intre după obicei, căci, de fapt, nouă băieți au împlinit 16 ani. Intrarea flăcăilor a avut loc treptat, pe toată durata jocului din respectiva seară. Muzica a cântat *vivat* pentru fiecare dintre ei, sătenii au aplaudat, iar către sfârșitul horei flăcăii inițiați în horă, însoțiți de tații lor, umblau printre grupurile de oameni și-i cinsteau cu o cânățuie de vin luat dintr-o căldare, spunând: *Dau vadra* pentru intrarea în ceată³⁸.

În satele de Codru era cunoscută încă o formă a horei, organizată în casa unui om. Este o simbioză între clacă și joc, organizată de un gospodar care își construia casă și, ca să-i bată mai

³⁵ Inf. Nina Țurcanu, n. 1939, Gangura – Ialoveni (1994).

³⁶ Inf. Raisa Negru, n. 1947, Săseni – Călărași (2001); Vasile Grosu, n. 1936, Talmaza – Ștefan Vodă (2005).

³⁷ Inf. Vasile Antoci, n. 1927, Ciamașir/Prioziornoe – Ismail (2011).

³⁸ Inf. Grigore Țaca, n. 1936 și Valentina Țaca, n. 1972, Țigănești – Strășeni (14 ianuarie 2012).

bine dușumeaua, invita flăcăii și fetele la un joc, drept pentru care arvonea muzica, pregătea o mică gustare și vin. La început, pentru ca suprafața podelei să fie lucioasă și să capete un strat protector, se presărau pe jos semințe de cânepă. Uleiul ieșit din semințe, în timp ce erau strivite cu încălțăminte de dansatori, forma stratul protector care ținea cât o viață de om. La sfârșit, tinerii erau cinstiți de către gazde (practică întâlnită în satele Ștefănești – Florești, Hirișeni – Telenești, precum și în orașul Telenești).

De obicei, structura horei este cam aceeași în toate localitățile mari. Un grup de flăcăi coordonează organizarea horei satului din partea întregii cete, care contribuie, în funcție de necesitate, cu bani sau cu un altfel de ajutor la buna desfășurare a horei. Din perspectivă economică, băieții asigură organizarea horelor. În realitate, hora se face pentru întreaga comunitate, căci vin la horă toți: flăcăi și fete, cei căsătoriți de curând ori de mai multă vreme, dar și bătrâni, copii, fiecare aderând la cercul său.

În unele sate, flăcăii trecuți de armată formau un cerc aparte, iar cei mai tineri, neînrolați, erau ținuți la distanță, ca să învețe mai bine repertoriul dansurilor, dar și abilitățile de comunicare la horă. De cele mai multe ori, cei căsătoriți dansau alături de flăcăi și fete, iar în alte sate intrau mai târziu în dans. Copiii formau cercuri mici, în care deprindeau pașii și ritmurile, fără să deranjeze dansatorii maturi, iar aceștia, la rândul lor, nu aveau dreptul să-i marginalizeze pe copii.

Prețutindeni, flăcăii încep primul dans, iar fetele intră în joc la al doilea. Fetele dansau doar dacă erau invitate de către flăcăi. Ele nu plăteau pentru muzicanți, dar trebuiau să danseze cu toți băieții care le invitau. Nu aveau voie să refuze nici un băiat, indiferent dacă îl plăceau sau nu. Regula era cunoscută de toți. Dacă fata „întorcea cuvântul băiatului” sau refuza să danseze cu vreun băiat, era scoasă din horă cu muzică. La un semn al flăcăilor organizatori, muzicanții întrerupeau muzica și începeau să cânte un marș. La auzul acestui semnal, toată lumea devenea atentă ca să vadă cine dintre fete este pedepsită. Tot flăcăii rămâneau să danseze ultimele jocuri în amurg, după ce fetele plecau spre casă. În satele unde flăcăii trebuiau să „petreacă” fetele acasă, cei căsătoriți rămâneau să danseze ultimii. Ei nu plăteau pentru că jucau la horă, ceea ce constituia un semn de respect al flăcăilor față de cei cu *status* marital.

Merită să ne referim la tradiția satului Drochia, din raionul cu același nume, tradiție care apare mai nuanțată decât în alte localități.

De organizarea horelor se ocupa un grup de flăcăi format din opt băieți, între care unul era *bănarul*. La 7 ianuarie, de Crăciunul pe stil vechi, făceau joc și alegeau grupul celor opt flăcăi. După horă, ca și la Sadâc – Cantemir, toți gospodarii așteptau să le vină colindători, dar cel mai așteptat era grupul care colinda din casă în casă, invitând în special fetele, dar și pe ceilalți săteni, la hora satului. A doua zi, organizau iar hora în mijlocul satului, unde cei opt flăcăi scoteau treptat la joc fetele care i-au primit cel mai bine când au umblat cu colindatul. Dacă lor nu le-a plăcut cum i-a primit vreo fată, o scoteau din joc cu marș.

Pe la mijlocul desfășurării acestei hore, la un semn al muzicii, toți ceilalți se dădeau într-o parte, iar în centru rămâneau doar organizatorii – adică cei opt flăcăi, numiți și *dirijorii jocului*. Aceștia își alegeau dintre fete *dirijorițele*, iar muzicanții anunțau: *Joacă dirijorii jocului!* Dansau în centru numai ei, ceilalți dansatori făcându-le loc. Tot *dirijorii* alegeau *regele* jocului, cel mai frecvent pe *banar*. *Regele* era încoronat cu o coroană. Lui i se mai da o coroană pe care o el o așeza pe capul *reginei*. Apoi un muzicant anunța: *Joacă regele și regina!*, iar fetele care au fost *dirijoare* aruncau asupra celor doi hârtie colorată mărunțită. După aceasta, regii erau ridicați și purtați pe sus cu muzică și aplauze. Așa se termina jocul, iar *regii* invitau la ei acasă, la masă, pe tinerii de la joc³⁹.

La Colicăuți – Briceni, de Crăciun și Anul Nou, *calfele* organizau jocul și îi acceptau pe toți acei care au participat la alaiurile mascaților. Fetele care au primit ceata *Malanca* erau primele invitate la joc cu marș, iar cele care n-au primit alaiul erau nevoite să plătească taxa stabilită, în caz contrar fiind scoase, tot cu marș, din joc⁴⁰.

Activitatea în ceată presupune dezvoltarea unor deprinderi organizatorice, financiare și educaționale, aplicate la nivel comunitar. Așa cum rezultă și din analiza activității cetei de flăcăi, răsplătirea muzicanților care cântau la hore era responsabilitatea directă a flăcăilor și indirectă a satului. Tinerii își doreau să asigure financiar cât mai multe hore în urma colindatului. Dar se practicau și alte forme de plată pentru muzicanți. Când aceștia veneau din altă localitate, atunci trebuiau răsplătiți cu bani. De obicei, atunci când erau din vatra satului acceptau

³⁹ Cf. „Realități culturale”. Revistă de etnografie, folclor și cultură contemporană (RC), Chișinău, nr. 1, 2005, p. 19 (Tatiana Cernei, cu referire la Iustina Stati, n. 1929, din Drochia).

⁴⁰ Cf. RC, nr. 1, 2005, p. 24-25 (Maria Rusnac din Colicăuți – Briceni).

și produse agricole: *Adunam împreună un sac de cartofi, o căldare de fasole sau de bob pentru muzicanți și ei erau mulțumiți*⁴¹.

O altă responsabilitate a cetei era organizarea mesei pentru lăutari. În unele sate, conducătorii horelor se îngrijeau nemijlocit de acest lucru, oferindu-le și loc de dormit, iar în altele hrănirea muzicanților cădea în sarcina fetelor (așa cum este în tradiția nordului).

Adunarea mijloacelor materiale pentru hora satului se circumscrie obiceiului vinderii-cumpărării satului, obicei destul de des practicat în trecut. În prezent este păstrat doar ca reminiscență în unele localități la Crăciun, iar în altele la Sfântul Vasile. Deoarece documentele etno-folclorice care descriu acest obicei sunt insuficiente pentru a clarifica, cu certitudine, cine vindea satul și de ce îl vindea, precum și cine îl cumpăra și de ce anume îl cumpăra, cercetarea acestei problematice rămâne, în continuare, deschisă. În acest context, vom prezenta numai câteva exemple care schițează tabloul.

Astfel, în unele sate, la hora de Crăciun, bătrânii ieșeau în mijlocul jocului și anunțau că *vând satul*. Stabileau un preț anume, el fiind corelat cu prețul la care satul a fost vândut anul trecut. Din trei încercări, care presupuneau negocieri, satul era vândut flăcăilor. Aceștia trebuiau să plătească prețul stabilit din banii care aveau să-i primească în timpul colindatului. Iată de ce înțelegerea avea loc în prezența comunității. În amurg, imediat după încheierea horei, ceata flăcăilor începea să colinde în partea sa de sat, încât dimineata, când se întâlneau la *hurdughie* sau la casa vătafului, transmiteau bătrânilor suma respectivă, iar din restul banilor plăteau muzicanții pentru următoarele hore ale satului.

La Boldurești – Nisporeni *se vinde satul* în a treia zi de Crăciun. Îl vând flăcăilor câțiva bătrâni (probabil, o reminiscență a sfatului bătrânilor sau cetei bătrânilor), care urcă pe niște scaune înalte și încep să strige că se vinde satul. Discută cu tinerii, negociază, ca ei să-l cumpere. Prețul este stabilit în funcție de cât a costat hora de Crăciun și se calculează să ajungă pentru horele de la sărbătorile mari. În anul 2011, spre exemplu, satul Boldurești s-a vândut cu 14.000 de lei, la care s-au adăugat 2000 de lei obținuți din vinderea celor mai frumoși colaci câștigați de către colindători. De obicei, colacii câștigați erau vânduți a doua zi, tot la horă, acolo unde flăcăii, împreună cu fetele care i-au dăruit, îi arătau la toată lumea, fiind lăudați cei frumoși și criticați cei mai puțin reușiți.

⁴¹ Inf. Elena Bălănel, Cășlița-Prut – Cahul, n. 1948 în Barta/Plavni – Reni (1992).

Tradițional, satul Boldurești este împărțit în patru părți. La Anul Nou, *cămărașii* caută tineri pentru a forma cele patru cete de urători care vor ura fiecare în părțile de sat ce aveau să le fie repartizate. Totuși, cea mai mare atenție se acordă celei de-a cincea cete, numită *Cârceia*. Numele cetei vine de la un lanțug mare pe care doi flăcăi îl tot fac să sune, ridicându-l de la pământ și coborându-l iar, însoțind sunetul produs de acesta de cel al tălăncilor.

Primele merg pe la case cele patru cete de tineri urători, iar la urmă umblă și flăcăii cu *Cârceia*. După ei, nimeni nu mai are voie să vină cu uratul. Flăcăii din ceata *Cârceii* adună bani pentru jocul satului. Ca și în alte localități, ei trebuie să strângă suma pe care au stabilit-o cu bătrânii la Crăciun. După cum s-a dovedit recent, similitudini izbitoare există și în sate din stânga Prutului⁴².

În satele din raioanele Glodeni, Ungheni și Nisporeni, situate pe cursul mijlociu al Prutului, ceata principală era tot *Cârceia*. La Ciuciulea – Glodeni, cu *Cârceia* umblau vreo 20-30 flăcăi, toți trecuți de armată. Aveau un *bănar*, doi flăcăi sunau *cârceia* la fereastră, iar restul tinerilor intrau în casa gospodarului să-i ureze un an bun. Fata mare trebuia să dea cetei un colac mare, împletit în opt vițe, cu flori și hulubi pe el. Alte cete umblau cu *Plugușorul*, uneori purtând cu ele un plug adevărat, cu clopote, și un buhai⁴³.

Treptat, în practica socială a apărut o ceată specializată în adunarea mijloacelor materiale necesare desfășurării horelor. În satele situate pe malul Prutului de Jos (raioanele Cantemir și Cahul), acest rol îl avea ceata *Vălăretul*, formată din mai mulți flăcăi care se bucurau de cel mai înalt prestigiu în localitate. În unele sate se umbla la Crăciun cu *Vălăretul*, iar în altele la Paști⁴⁴.

Știm că în Țările Române, „trasul în vale către apă” a fost practicat a doua zi de Bobotează, fiind atestat în Evul Mediu târziu

⁴² Lucian-Valeriu Lefter, *Prolegomene la jocurile cu măști*, în AMEM, nr. XIV, 2014, p. 203: „O formă interesantă a acestui obicei se practica de Anul Nou la Fedești, în comuna Șuletea – Vaslui. Cămărașii care împăcau muzica pentru hora de Crăciun scoteau la licitație «cârceia» [aici autorul îi citează pe Neculai Apostol, Gheorghe Gherghe, *Fedești. Oameni și locuri*, Iași, Editura Kolos, 2012, p. 88]. Dacă se vindea, câștigătorii organizau *Vălăretul* compus din șapte-opt flăcăi, care plecau mascați prin sat cu uratul [...]. Nimeni nu putea să umble cu uratul prin sat înaintea ținerii licitației «cârceiei», simbol al «vânzării-cumpărării satului»”.

⁴³ Inf. Vasile Spirin, n. 1914, Ciuciulea – Glodeni (1986).

⁴⁴ Inf. Valentin Chiper, n. 1966, Cășlița-Prut – Cahul (2000).

(secolele al XVII-lea și al XVIII-lea)⁴⁵. În veacul al XIX-lea este iarăși pomenit, de data aceasta pentru a doua zi de Paști⁴⁶. Potrivit unor specialiști, „ca și alte ritualuri agrare, Vălăretul a fost mutat în iarnă, la Anul Nou”⁴⁷. Totuși, veacuri la rând, obiceiul a fost performat în același timp și la Paști și la sărbătorile de iarnă⁴⁸.

Puținii etnologi români care au studiat temeinic acest străvechi obicei, înclină să creadă că, în varianta sa arhaică, el se practica primăvara, în special la Paști⁴⁹. În Colinele Tutovei, acest Vălăret de primăvară se regăsea „sub forma umblatului cetei de flăcăi prin sat cu lăutarii în zilele de Paști. Aceștia invitau fetele la horă și la scrânciobul instalat în fața cârciumii”⁵⁰. Practica ar fi „tipică sudului Moldovei și, probabil, nord-estului Munteniei”⁵¹, în sudul Moldovei incluzându-se, desigur, și partea meridională a Basarabiei.

În directă legătură cu tema noastră, aflăm că „la temelia practicării obiceiului stă ceata flăcăilor, cu un rol bine definit în vechea comunitate rurală, prin participarea la hora satului, la obiceiurile de Anul Nou sau de Paști și la alte sărbători”⁵². Mai mult, la originea Vălăretului ar sta „atitudini esențiale existentă în vechile sate, anume solidaritatea în ceată a flăcăilor, aspect care nu putea avea loc decât printr-o «înfrățire»”⁵³. Dar cel mai important rol al

⁴⁵ *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, 1762*. Studiu și text de Dan Simonescu, București, Imprimeria Națională, 1939, p. 295-296.

⁴⁶ Simion Florea Marian, *op. cit.*, vol. III. *Cincizecimea*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1901, p. 125-126, 129; Stelian Dumistrăcel, „A lua la vale: amintire a unui străvechi ritual agricol. Vălăritul”, în vol. *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 142-170.

⁴⁷ Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*, p. 202; Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an*. Dicționar, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997, p. 212.

⁴⁸ „Singura formă de ceată întâlnită atât la sărbătorile de primăvară, cât și la cele de iarnă” (Vasile Adăscăliței, „Vălăretul, ceata flăcăilor care organizează viața marilor sărbători ale așezărilor rurale din Bucovina până mai jos de Milcov”, în vol. *Românitatea de sus*. Repere etnologice, Rădăuți, Editura Septentrion, 2004, p. 43).

⁴⁹ Dan Ravaru, *Contribuții la studiul „vălăretului” în județul Vaslui*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Vaslui, nr. III-IV (1981-1982), p. 218-228 – studiu republicat în vol. *Repere etnofolclorice și de istorie locală*, Iași, Editura PIM, 2010, p. 57-69.

⁵⁰ Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*, p. 203.

⁵¹ Stelian Dumistrăcel, *op. cit.*, p. 159; Ion Ghinoiu (*op. cit.*, p. 212) afirmă că se practica „în estul României (județele Brăila, Galați, Vrancea, Bacău, Neamț, Iași)”.

⁵² Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*, p. 202.

⁵³ *Ibidem*.

vălarilor⁵⁴ rămâne acela de a strânge mijloacele necesare organizării în bune condiții a horelor⁵⁵.

La hora satului Țigănești, din raionul Strășeni, din 14 ianuarie 2012, Grigore Țaca (76 de ani) a jucat pe toate melodiile cântate de muzicanți, ornamentând bătrânește cinetica dansurilor, bucurându-se de această sărbătoare coregrafică împreună cu alți oameni în vârstă și cu copii de toate vârstele, dar și cu cei tineri, organizatori ai evenimentului.

Alți informatori evocă atmosfera deosebită care era la horele de altădată: *Eram mari, nu aveam cu ce ne îmbrăca. Se făcea jocul în centrul satului. Veneau fete, veneau flăcăi, făceau hora pentru tot satul. Jucau copiii, femeile cu copii în brațe priveau, bătrânii jucau și ei până spre seară: valsuri, tangouri, Bulgăreasca, Jocul Mare, Coasa, Ocol mare, Vingherca, Mărunțica, Băsmăluța. Făceam joc la Crăciun, Sfântul Vasile, Paști, Duminica Mare... Să-l fi văzut pe Nicolai Cobusnean, cu cufăicuță de vată și ciobote de chirză, care juca mai ceva ca artiștii, nu-l ajungeai din urmă. Fetele jucau în târlici* [papuci din stofă de suman – V.B.].

Se înțelegeau cinci-șase băieți să tocmească muzicanții, să le plătească, să-i hrănească de trei ori pe zi, timp de două zile, să-i culce în sat. Moș Nicolai a lui Țorțoi juca mâncând pământul. N-am văzut așa ceva nici până la dânsul, nici după dânsul. De Duminica Mare, veneau la hora de hram oamenii din satele de primprejur. Aveau trecere flăcăii care jucau frumos și din satele vecine. Era unul din Lupa Recea, Arbatâi, juca bine Vingherca, Șaierul, Bulgăreasca, Brăulețul. Fetele veneau singure la joc. Ele nu plăteau, dar trebuiau să joace cu toți băieții care le invitau. Dacă nu-i plăcea de flăcău și nu vroia să joace cu el, îi cântau marșul⁵⁶.

În fiecare localitate funcționau reguli stricte privind participarea tinerilor la horă. Morala tradițională impunea norme clare în relațiile dintre fete și flăcăi în timpul desfășurării horei. Astfel, era de dorit ca flăcăii să vină pe la casele fetelor și să le ceară de la părinți ca să

⁵⁴ Numele flăcăilor din această ceată este același și în satele aflate în Moldova din stânga Prutului (Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. II. *Obiceiurile familiale și calendaristice*, Iași, Editura Presa Bună, 2002, p. 26).

⁵⁵ Fapt confirmat și de Lucian-Valeriu Lefter (*op. cit.*, p. 202), potrivit căruia „vălăretul în sine înseamnă ceata flăcăilor conduși de cămărași, umblând prin sat a doua zi de Paști, ca să strângă recompensa pentru plata lăutarilor de la hora satului”.

⁵⁶ Inf. Alexandru Anghel, n. 1956 și Ion Constandachi, n. 1949, Sadac – Cantemir (2011).

participe la horă. În acest caz, ei erau datori să le joace și să le protejeze în timpul horei, iar după ce se încheiau jocurile trebuiau să le conducă acasă și să le mulțumească părinților.

Intratul fetelor în horă era mai puțin spectaculos decât al flăcăilor. Dacă fata a fost jucată pentru prima oară de către flăcăi în curtea casei părintești în timpul colindatului sau a fost invitată cu muzică de acasă înainte de începutul horei, aceste gesturi aveau valoare de intrare în horă. Dar era acceptat și gestul ca un flăcău care dorea să joace cu o fată nejucată încă să ceară ajutorul altora, deja inițiați și aceștia i-o aduceau, prinzând-o alături de el în horă. Din acel moment se considera că ea este intrată în horă.

La Ciuciulea – Glodeni, flăcăii, însoțiți de muzică, cereau învoire părinților fetelor ca acestea să vină la horă⁵⁷. La Giurgiulești și la Slobozia Mare, în raionul Cahul, dacă cetei de flăcăi i se dădea colac la colindat, atunci flăcăii trebuiau să joace fata în casă. Dacă, dimpotrivă, nu erau primiți cu colindatul la o casă cu fată mare, atunci a doua zi flăcăii alungau fata din horă. În alte sate, tot flăcăii, după ce se răzburau, erau cei care ajutau fata să revină în horă. Dacă fata refuza să danseze, băiatul plătea ceterașilor și ei cântau marșul pentru *a scoate fata din joc*. Mai târziu, la altă horă, băiatul refuzat, plătea iarăși pentru a o reîntoarce în horă (Hoteni – Maramureș)⁵⁸.

La Colonița – Criuleni⁵⁹ și la Cășlița-Prut – Cahul⁶⁰, de Crăciun se făceau joc trei zile și câte o zi la Sfântul Vasile și la Bobotează. Mai că nu erau fete care să nu fi primit flăcăii în aceste zile, dar dacă se găsea una să-i refuze, nu mai ieșea din casă, cu atât mai mult să joace în horă. Părinții fetelor erau luați în seamă. La Sagaidac – Cimișlia, *cămărașii* se înțelegeau cu muzicanții, îi hrăneau, invitau fetele și părinții acestora la joc⁶¹.

La Storojineț – Cernăuți, a doua zi de Anul Nou, pe la amiază, făceau hora mare. Băieții cinsteau tații fetelor de prin cotul unde au fost seara precedentă cu uratul⁶². În Zamciogi – Strășeni, dacă băieții nu prea jucau fata la jocul de la Crăciun, atunci la Anul Nou părinții fetei le dădeau un colăcel mai mic, iar dacă o jucau primeau unul mai mare.

⁵⁷ Inf. Maria Negrea, n. 1920, Ciuciulea – Glodeni (1986).

⁵⁸ Inf. Ioan Pop, n. 1960, Hoteni – Maramureș (2005).

⁵⁹ Inf. Marin Ganciu, n. 1963, Anadol/Dolinscoe, raionul Reni – Ucraina (1989).

⁶⁰ Inf. Elena Bălănel.

⁶¹ Inf. Vasile Zlotescu, n. 1918, băștinaș, Sagaidac – Cimișlia (1998).

⁶² Inf. Elena Baziuc a lui Vasile, n. 1920, Storojineț – Cernăuți (14 decembrie 1994).

Făceau joc la hram, la Sfânta Maria și la Crăciun – trei zile, iar la Sfântul Vasile – o zi.

În aceeași localitate, băieții umblau pe la case, luând fetele la joc. *Butucașii* scoteau prima dată fata la joc, cerând-o de la părinți. De Crăciun, când flăcăii intrau într-o gospodărie unde era fată mare, jucau împreună cu ea în ogradă o *Bulgărească*. Fata le dădea băieților doi colaci împlețiți în trei vițe, legați cu busuioc și lână roșie⁶³.

Când murea cineva din familie, toți membrii acesteia țineau doliu și nu jucau timp de un an. Dar, după jumătate de an de jelire, tinerii veneau la joc, priveau, dar nu jucau. Conform unei credințe răspândite, *când intrau iar în joc atât fetele, cât și flăcăii azvârleau bani pe jos, ca să joace pe ei, nu pe pieptul mortului*⁶⁴.

Într-o singură zi din an fetele organizau hora. Din rațiuni mitice, dar și în legătură cu vechile practici rituale legate de sărbătorile solstițiale, inclusiv cu cele ale Călușarilor, în satele de la sud (Gotești, Crihana Veche, Baurci Moldovenesc, Colibași, Slobozia Mare, Brânza, Giurgiulești, Cuza Vodă), de Drăgaică hora era organizată de către fete și tot ele erau principalele participante⁶⁵. Iată de ce o mai numeau *hora de Drăgaică*.

Sintetizând informațiile expuse, subliniem faptul că hora este organizată după principiile cetei flăcăilor. Aceștia gândesc din timp, adică normează activitatea tinerilor după anumite criterii: instituționale, temporale, spațiale, economice, morale. În foarte multe sate, hora a dispărut ca practică culturală permanentă și ca instituție, cu singura deosebire că aproape pretutindeni se întrunește în zilele când se sărbătorește hramul satului. Uneori, dispariția obiceiului este de dată recentă.

În Vâlcineț – Călărași, până în anul 1990, se juca hora duminica de Paști și de Sfântul Nicolai de vară, când e hram. Dar singura horă care s-a mai păstrat fără întrerupere, în ultimii 70 de ani, este hora din orașul Cahul. Ea se desfășoară în centrul orașului, într-un loc deja consacrat și reunește diferite categorii de participanți. Fiindcă în oraș s-au mutat cu traiul reprezentanți din diferite localități situate pe malul Prutului, în timpul acestei hore se poate observa cum aceștia dansează în mod diferit același joc.

⁶³ Inf. Vera Brihuneț, n. 1936 și Nicolae Răbdău, n. 1929, Zamciogi – Strășeni (1992).

⁶⁴ Inf. Alexandru Anghel și Ion Constandachi.

⁶⁵ Valentin Zelenciuc, *Obiceiul agrar Drăgaica-Sânzienele*, în „Revista de Etnologie”, Chișinău, nr. 1 (2), 1997, p. 24-34.

Concluzii

Analiza activității celor două instituții tradiționale, ceata flăcăilor și hora satului, ne permite să formulăm câteva concluzii privind funcțiile acestora, orientate spre afirmarea culturii socio-normative arhaice. Ambele instituții sunt foarte importante în organizarea, dirijarea și stimularea tinerilor, în calitate de grup activ al comunității, pentru cunoașterea, însușirea și continuarea modelelor comportamentale tradiționale. Relația dintre ceata de flăcăi și comunitate este foarte intensă pe tot parcursul anului, dar și atâta vreme cât sunt celibatari.

Pe de o parte, comunitatea oferă tinerilor toată încrederea pentru a organiza și desfășura, sub aspect ludic, toate marile sărbători ale anului, le propune roluri esențiale în cadrul obiceiurilor calendaristice, inclusiv în gestionarea horei satului. În același timp, comunitatea le impune cele mai stricte norme comportamentale pe parcursul performării acestor complexe obiceiuri, uneori sancționându-i și lipsindu-i de ceea ce-și doresc cel mai mult – comunicarea cu semenii în cadrul sărbătorească. Astfel, ambele instituții valorifică din plin morala tradițională, înțelegând ca un sistem coerent de norme, sancțiuni, prescripții, aprecieri și modele comportamentale specifice societății tradiționale.

În exemplele analizate, am relevat câteva funcții și principii esențiale ale acestor instituții tradiționale, fiecare fiind foarte importantă în ansamblul coerent al culturii socio-normative. *Funcția de socializare* se impune întâi de toate. Atât ceata flăcăilor, cât și hora satului, scoteau tinerii în lume, în conformitate cu tipare comportamentale cunoscute și verificate de comunitate. Socializarea avea loc treptat, sub supravegherea bătrânilor, intermediată de flăcăii mai experimentați. În felul acesta avea loc transmiterea și preluarea rolurilor și funcțiilor membrilor cetei și ai horei, implicit însușirea principiilor și valorilor importante. Aspirația la un nou *status*, cel al tinerilor apti pentru căsătorie, presupunea o nouă etapă a cunoașterii⁶⁶.

În acest context, „hora [de] la marile sărbători ale anului, în momentele cruciale ale vieții, operează o transformare culturală și de statut social al protagoniștilor ei. Tinerii capătă o nouă identitate, încep să fie văzuți, încep să fie acceptați ca persoane responsabile”⁶⁷. Inițierea

⁶⁶ Cf. Traian Herseni, *op. cit.*, p. 303-304.

⁶⁷ Silvia Ciubotaru, *op. cit.*, p. 47.

în comportamentele, dar și în tainele tinereții, pe care le facilita grupul, le ajută tinerilor să înțeleagă și să conștientizeze atât posibilele plăceri ale vieții, cât și riscurile, responsabilitățile ce trebuiau să și le asume. În cunoașterea vieții, începătorii beneficiau de experiența celor mai mari ca vârstă și mai experimentați. Aceștia asistau tinerii în trecerea mai ușoară a etapei de celibatar și la căpătarea competențelor necesare pentru a putea aspira la căsătorie.

Funcțiile economice, iminente activității oricărei instituții, urmăreau asigurarea desfășurării obiceiurilor în plinătatea lor, a continuității în timp a practicilor culturale și a instituțiilor ca atare. Flăcăii învățau cum să câștige și să administreze bani în comun. Aceștia trebuiau să ajungă la un consens în orice activitate: fie la împărțirea teritoriului, fie la partajarea banilor pentru anumite cheltuieli sau servicii. Tot flăcăii cooperau pentru a hrăni și, după necesitate, a găzdui muzicanții care îi însoțeau atât în timpul colindatului, uratului și al alaiurilor de la Sfântul Vasile, cât și la hora satului.

Respectând moralitatea tradițională, tinerii se raportează la mediul social, iar prin reuniunile de la marile sărbători, prin horele la care participau, deveneau partea activă a socialului, cunoșteau treptat modelele sociale și începeau să le promoveze, contribuind la afirmarea sistemului ei normativ. Practicând aceste obiceiuri, flăcăii respectau anumite principii, clar definite și transmise tinerilor de către bătrânii îndrumători și de flăcăii mai cu experiență. Aceste principii formează un fel de înveliș, de scut al sistemului de valori respectat în societatea tradițională.

În toate activitățile menționate se promova *principiul colectivismului*, încât flăcăii deseori trebuiau să-și stăvilească propriile porniri și trăiri, lăsând să prevaleze cele ale grupului. Colindau în grup, urau în grup, colaborau la reprezentările teatralizate. Dansau cele mai multe dansuri în cerc. Petreceau o bună bucată de timp împreună, cultivând principiul colectivismului. Dacă o fată nu primea ceata colindătorilor sau dacă refuza să danseze cu unul dintre flăcăi, grupul bărbaților tineri se solidariza și o eliminau din dans, ceea ce însemna o lecție de colectivism atât pentru ea, cât și pentru familia sa.

Un alt principiu respectat de ceata flăcăilor și de horă era *altruismul*, care în fapt însemna deschiderea către tinerii din alte sate. Chiar dacă doreau să păstreze unele fete doar pentru ei, mai devreme sau mai târziu, flăcăii acceptau să facă hora pe luncă, lângă izvor, adică spre hotarele satului, tocmai ca să poată veni și tinerii din alte localități.

Horele practicate secole la rând au cultivat sentimente de *respect* și *atașament* față de societatea tradițională, față de valorile și instituțiile sale. Ele reglementează, ordonează, apreciază și califică interacțiunea și comportamentul tinerilor în societate. Asigură agrearea, însușirea și perpetuarea formelor comportamentale și ale activităților necesare sau dorite ale membrilor societății. Asimilează treptat și aplică drept normă un sistem de aprecieri adecvat moralității tradiționale, precum și unul de sancțiuni, în cazul devierii comportamentale de la modelele acceptate de colectivitate.

Ceata flăcăilor și hora satului preiau din tezaurul moralității atât normele comportamentale, cât și reprezentările privind buna cuviință, măsura prin care se apreciază calitativ faptele și aspirațiile colective. Aceste instituții ale satului tradițional determină mecanismele asimilării și utilizării sistemului de norme morale și sancțiuni, în calitate de forme ale reglementării comportamentelor sociale.

Ceata de flăcăi, ca autoritate, instituie și aplică controlul social. În cadrul ei, se profilează și relații psiho-sociale puternice care coagulează unitatea cetei, asigură evitarea sau aplanarea conflictelor specifice vârstei tinerilor. Hora contribuie la socializarea tineretului, la transmiterea experienței sociale și culturale de la o generație la alta. Instituie, la rândul ei, un control social asupra solidarității interne a grupurilor.

Așadar, putem afirma că păstrarea obiceiurilor rămase din bătrâni, practicarea acestora în formele de altădată, constituia un principiu esențial al activității juvenile. Societatea tradițională se dovedea astfel a fi centripetă, îngrijindu-se de continuitatea tuturor sistemelor și instituțiilor sale.

ILUSTRĂȚII

Fig. 1. Hora în ținutul Soroca (începutul secolului al XX-lea)

Fig. 2. Hora satului în Cășlița-Prut – Cahul (1992)

Fig. 3. Tineri la hora satului din Cășlița-Prut (1992)

Fig. 4. Copii din Horești – Ialoveni învață a dansa hora (5 iulie 2010)

Fig. 5. Grup de tineri învață hora

Fig. 6. Toboșarul satului la horă (Câșlița-Prut, 1992)

Fig. 7. Flăcăii din Sadâc – Cantemir încep hora satului de Crăciun (7 ianuarie 2011)

Fig. 8. Hora colindătorilor în curtea unui gospodar (Sadăc, 7 ianuarie 2011)

Fig. 9. Colindatul în Răscăieți – Ștefan Vodă (6 ianuarie 2011)

Fig. 10. Primirea flăcăului în horă la jocul satului din ajunul Sfântului Vasile (Țigănești – Strășeni, 13 ianuarie 2012)

Fig. 11. Ridicarea flăcăului intrat în hora din ajunul Sfântului Vasile (Țigănești, 13 ianuarie 2012)

Fig. 12. Copii la jocul satului (Țigănești, 13 ianuarie 2012)